

การศึกษาวิเคราะห์พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี An Analytical Study Of Buddha's Tasks For Propagating Buddhism In Savatthi

พระประเสริฐศักดิ์ ชีรธมฺโม (เลาหะปาเลศ)

Phra Prasertsak Dhiradhammo (laohapales)

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhism and Philosophy, Religions and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

Corresponding author, E-mail : Prasertsak.l@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาพุทธกิจ 5 ประการ 2) เพื่อศึกษาพุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเมืองสาวัตถี 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี วิชานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารที่เป็นตำรา บทความเชิงวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์แล้วสรุปผลวิจัยนำเสนอตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า

1. พระพุทธเจ้าทรงประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการวางรากฐานในการเผยแผ่โดยการบำเพ็ญพุทธกิจประจำวัน 5 ประการในทุก ๆ วัน เพราะทรงมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการเผยแผ่พระศาสนา มีการวางแผนงานอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการในด้านเวลา บุคลากร และองค์กรซึ่งทรงบำเพ็ญควบคู่กันไป พระพุทธองค์ทรงบริหารจัดการได้อย่างสอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียวกับพุทธกิจประจำวันทั้ง 5 ประการ จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักและแผ่ขยายออกไปในแว่นต่าง ๆ ของอินเดียได้นั้น เพราะเป็นผลสำเร็จที่เกิดจากการบำเพ็ญพุทธกิจประจำวันที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง

2. พระพุทธเจ้าทรงเป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พุทธกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้ง 5 ประการนั้น เป็นแบบอย่างที่เราควรค่า ซึ่งเราสามารถนำเอารูปแบบ วิธีการ หลักธรรม มาใช้เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืนในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในการดำเนินงานในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้ประสิทธิภาพของการทำงานและการดำเนินชีวิตมีความราบรื่น มีระเบียบวินัย สามารถพัฒนาจิตใจและแก้ปัญหาได้ด้วยสันติวิธี

3. พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถีนั้น กล่าวได้ว่า ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง อันเป็นผลมาจากการทรงงานในหลาย ๆ ด้าน เช่น การเผยแผ่ การบริหารและการกำกับดูแลคณะสงฆ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการด้านเวลาได้อย่างลงตัว โดยทรงบำเพ็ญพุทธกิจประจำวันเป็นงานหลัก และทรงงานด้านต่าง ๆ ควบคู่กันไป กล่าวคือ ทรงบริหารจัดการงานหลักและงานรองได้อย่างสอดคล้องประสานกันลงตัว ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีพุทธบริษัท 4 บรรลุธรรมมากมาย จึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งพระอรหันต์ และสาวัตถีเป็นเมืองศูนย์กลางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น

คำสำคัญ : พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี

ABSTRACT

The thesis entitled “An Analytical Study of the Buddha’s Tasks for Propagating Buddhism in Savatthi” served the purposes: 1) to study the Buddha’s tasks of five duties as a daily routine, 2) to study his tasks for propagating Buddhism in the city called Savatthi, and 3) to analyze values of his tasks for propagating Buddhism in the preceding city. It was derived from the documentary research, collecting data from such secondary sources as the Tipitaka, commentaries, canonical texts, academic articles, and relevant researches. Collected data were brought to analyze and results were subsequently summarized to present findings.

Results of research have found the following findings:

1. It was obvious that The Buddha highly succeeded in propagating Buddhism by laying firm foundations for propagating his faith through regular five duties as his daily routines, for he was determined with his clear purposes in propagating it. His tasks were well planned systematically and effectively in various domains like managements of time, personnel and organizations. He concurrently performed his tasks and coped with them harmoniously. That was why Buddhism had become well known and spread to various states of India in those days because it was his great successes of effective managements of his tasks of five daily routines.
2. It was said the Buddha was greatly regarded as monarchs’ and human beings’ great teacher. His tasks of five daily routines for propagating Buddhism was labeled as the priceless model, which we could harmoniously apply the model, methods and rule of his dharma as our refuge to leading our everyday life. To follow the Buddha’s footsteps, it brought about one’s effectiveness of the job and ways of their daily life to be smooth, disciplined, which enabled them to develop their mind and address their problems by peaceful means.
3. As far as the Buddha’s tasks for propagating Buddhism in the city called Savatthi were concerned, he was absolutely successful. It was the result of his duty performances in such many fields as propagation, managements and administration of Sangha Order. In one aspect, the Buddha managed his time excellently by undertaking his daily routines as the main task together with other ones. In other words, the Buddha coped with his main tasks and secondary ones appropriately, culminating in his effective and efficient propagation of Buddhism in the city called Savatthi, As a result, there were a number of four Buddhist adherents attaining arahantship in Savatthi to the extent that it was labelled ‘Savatthi, the City of Arahants’. In fact, it had become the centre of propagating Buddhism in those days.

Keywords : The Buddha’s task for propagating Buddhism in Savatthi

บทนำ

นับตั้งแต่การตรัสรู้พระอนุตรตรัสมาสัมโพธิญาณแล้วของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตามพุทธประวัติกล่าวว่า ครั้นล่วง 7 วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมณินั้นแล้ว เสด็จจากควงไม้ราชายตนะ เข้าไปยังต้นไม้อชปาลนิโครธ พระองค์ประทับอยู่ ณ ควงไม้ชปาลนิโครธ และพระองค์เสด็จไปในที่สงัด หลีกเร้นอยู่ ได้มีพระปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ เป็นคุณอันลึก เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก เป็นธรรมสงบประณีต ละเอียด ลึกซึ้ง บัณฑิตเท่านั้นจะพึงรู้อย่างแจ่มแจ้ง ส่วนหมู่สัตว์นี้เรจรมยด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย ชื่นชมในอาลัย ในสังขารนี้ ย่อมเห็นได้ยาก ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม ข้อนั้น จะพึงเป็นความเหินห่างน้อยเปล่าแก่เรา” เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาเห็นอยู่ เช่นนี้พระพุทธรองค์จึงยังไม่ทรงแสดงธรรม ลำดับนั้น ท้าวสัทหมบดีพรหมได้มาปรากฏในที่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ประณมอัญชลี แล้วได้ทูลคำนับแด่พระผู้มีพระภาคว่า “ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในจักขุน้อยยังมีอยู่ ผู้ที่สามารถจะรู้ทั่วถึงธรรมยังมีอยู่” พระพุทธเจ้าทรงทราบคำทูลอาราธนาของพรหม และทรงอาศรัยความกรุณาในหมู่สัตว์ จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสน้อยก็มี มีกิเลสมากก็มี มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มี บางพวกสอนให้รู้ได้ง่าย บางพวกสอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าไม่น่ากลัวก็มี บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าไม่น่ากลัวก็มี [2] ต่อจากนั้นจึงทรงตรวจดูอริยาคัยของเวไนยสัตว์เปรียบเหมือนดอกบัว 3 เหล่า และด้วยพระกรุณาต่อหมู่สัตว์จึงทรงน้อมพระทัยไปในการที่จะแสดงธรรมโปรด ต่อจากนั้นจึงทรงคิดวางแผนในการประกาศพระศาสนาและการทรงคิดวางแผนต่าง ๆ [3] ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศพระศาสนา และเป็นจุดเริ่มต้นของการบำเพ็ญพุทธกิจ คือ กิจหรือหน้าที่ประจำวันของความเป็นพระพุทธเจ้า ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในความเป็นพระพุทธเจ้าที่สมบูรณ์เพื่อประกาศการตรัสรู้ในสังขารธรรมความจริงที่ยากจะค้นพบ ด้วยการบำเพ็ญพุทธกิจเสด็จจาริกไปเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ไฉนโยบุคคล เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญพระพุทธรศาสนาจึงได้ประดิษฐานตั้งมั่นในแคว้นต่าง ๆ ของประเทศอินเดีย เช่น ในแคว้นโกศล เมืองสาวัตถีที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่นานถึง 25 พรรษา

มีพระสงฆ์สาวกและพุทธบริษัทเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย พุทธกิจประจำวันที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญมาโดยตลอดในทุก ๆ วัน มิได้ขาดหลังการตรัสรู้แล้วจนเข้าสู่ปรินิพพาน รวมเวลาทั้งสิ้น 45 พรรษาแห่งการบำเพ็ญพุทธกิจการเผยแผ่เพื่อประดิษฐานพระพุทธรศาสนา ถือเป็นแบบอย่างอันทรงคุณค่าของพระสงฆ์สาวกและพุทธบริษัททั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ควรแก่การประพฤติปฏิบัติตามในการช่วยกันเผยแผ่และธำรงรักษาพระพุทธรศาสนาให้มั่นคงอยู่ได้ถึง 2,500 ปี

หากเปรียบพระพุทธรศาสนาเป็นดังเช่นต้นไม้ใหญ่ที่จะสามารถเติบโตและแผ่กิ่งก้านสาขาให้ความร่มเย็นแก่บรรดาสรรพสัตว์น้อยใหญ่แล้ว พุทธกิจ ก็เปรียบเสมือนรากแก้วที่หยั่งลึกลงในผืนดิน เพื่อเป็นฐานในการสร้างความมั่นคงให้แก่ลำต้นและกิ่งก้านสาขา (พุทธวิธี) ให้สามารถเจริญเติบโตงอกงามและแผ่ขยายออกไปได้ แต่ถ้าต้นไม้ใหญ่ที่ไม่มีรากแก้วแล้ว ต้นไม้ต้นนั้นจะสามารถทนทานกับลมฝนได้นานสักเท่าใด แคล้มพัดกระโชกมาแรง ๆ เพียงครั้งเดียวก็อาจหักโค่นได้ไม่ยาก ซึ่งก็หมายความว่า พุทธกิจ คือ งานอันดับแรกที่สำคัญอย่างยิ่งของพระพุทธเจ้าที่มีผลต่อความเจริญงอกงามของพระพุทธรศาสนา พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญนั้น จะต้องมีการวางแผนเพื่อกำหนดกรอบของงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเวลาในวันหนึ่ง ๆ เมื่อวางแผนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การดำเนินการจะต้องทำตามแผนที่กำหนดไว้แล้วนั้นด้วย มิเช่นนั้น แผนงานที่วางไว้ก็จะไม่เกิดผล พระพุทธรองค์จึงทรงกำหนดเป็นพุทธกิจในวันหนึ่ง ๆ ต้องทำสิ่งใดเป็นอันดับแรก และต่อจากนั้นจะทรงทำสิ่งใดต่อ ทรงบริหารจัดการเวลาอย่างรอบคอบ เพื่อให้งานมีความต่อเนื่องและเหมาะสมแก่สมณวิสัย พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจอย่างไร ? พุทธกิจ 5 ประการที่ทรงบำเพ็ญนั้นเกิดผลอย่างไร ? ทั้งนี้ คุณค่าและความสำคัญของพุทธกิจควรที่จะได้นำมาทำการศึกษาวิจัยต่อไป

เนื่องจากพุทธศาสนิกชนส่วนมากเข้าใจว่า พุทธกิจของพระพุทธเจ้านั้นมี 5 ประการ กล่าวคือ เวลาเช้า เสด็จบิณฑบาตโปรดสัตว์ เวลาเย็น แสดงธรรมโปรดประชาชน เวลาค่ำ ให้โอวาทพระภิกษุสงฆ์สาวก เที่ยงคืน ตอบปัญหาเวทนา ไกลรุ่ง ตรวจดูบุคคลที่ควรเสด็จไปโปรด และมีอีกเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่ทราบถึงความสำคัญของพุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาอย่างแท้จริง ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและจุด

มุ่งหมายของพุทธกิจทั้ง 5 ประการที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญในทุก ๆ วัน ถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ทำให้พระพุทธศาสนานี้สามารถแข่งขันกับลัทธิอื่น ๆ ดังเดิมที่มีอยู่ได้จนประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก มีพุทธบริษัท 4 เกิดขึ้นมากมาย ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ดังนั้น พุทธกิจจึงเปรียบได้กับรากแก้วของพระพุทธศาสนา ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาวิจัย ชี้ชัดให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องสามารถน้อมนำมาเป็นแบบอย่างของประพฤติปฏิบัติตามได้ เพื่อความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา

การทำผลงานวิจัยเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับพุทธกิจและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี ข้าพเจ้าได้ทำวิจัยและนำเสนอข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาใกล้เคียง เอกสารทางวิชาการ รวมทั้งบทความเชิงวิชาการต่าง ๆ เพื่อนำมาเรียบเรียงถ่ายทอดเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมด้วยหลักธรรมที่สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในเมือง สาวัตถี เพื่อให้ผู้ที่สนใจใคร่ศึกษาได้เห็นภาพ พุทธกิจและพุทธประวัติของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธกิจ 5 ประการ
2. เพื่อศึกษาพุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี
3. เพื่อวิเคราะห์พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาเนื้อหาความจากในพระไตรปิฎกเป็นหลัก อันเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) อันได้แก่ อรรถกถา ฎีกา รวมทั้งข้อมูลเสริมที่มาในเอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการและตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวกับพุทธกิจของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารบทความทางวิชาการ
2. นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามลำดับการศึกษาวิจัย โดยเริ่มจากการศึกษาพุทธกิจ 5 ประการ และ พุทธกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี รวมทั้งการนำเสนอหลักธรรมคำสอนที่สามารถนำไปปฏิบัติตามได้
3. นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการวิเคราะห์พุทธกิจ 5 ประการของพระพุทธเจ้าและพุทธกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี พร้อมข้อเสนอแนะและประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการบำเพ็ญพุทธกิจในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ด้านการบำเพ็ญพุทธกิจประจำวัน และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี

1. ด้านพุทธกิจ ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจด้วยกัน 5 ประการ อันได้แก่
 - 1.1 ปุเรภัตตกิจ เวลาเช้า เสด็จบิณฑบาต (บุพพณฺเฑ ปิณฑปาตณฺจ)
 - 1.2 ปัจฉภัตตกิจ เวลาเย็น ทรงแสดงธรรม (สายณฺเห ธมฺมเทศนํ)
 - 1.3 บัรมิยามกิจ เวลาค่ำ ประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ (ปโทเส ภิกฺขุโอวาทํ)
 - 1.4 มัชฌิมยามกิจ เที่ยงคืน ทรงตอบปัญหาเทวดา (อชฺชุตฺตเต เทวปญฺหน)
 - 1.5 ปัจฉิมยามกิจ ใกล้เคียง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์บุคคลที่สามารถบรรลุธรรมซึ่งควรจะได้ไปโปรด (ปัจจุสุเสว คเต กาลเ ภพฺพาทพฺเพ วิโลกนํ)

เป็นกิจหลักประจำวันที่จะต้องทรงบำเพ็ญในทุก ๆ วันของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธองค์จะทรงมีการวางแผนงานในด้าน

เวลาและการจัดการ เมื่อทรงกำหนดแผนงานแล้ว พระพุทธองค์จะทรงดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ นั่นทันที ทั้งนี้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์นั้น ทรงประกอบด้วยการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ควบคู่กันไปด้วยตามสถานการณ์ในแต่ละวัน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบแผนและเป็นตัวอย่างให้แก่พระสงฆ์สาวกให้ได้ประพฤติปฏิบัติตามสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

2. ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี

พุทธกิจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถีนั้น พระพุทธองค์จะทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการเป็นหลักในทุก ๆ วัน จากนั้นจะทรงพิจารณาไปในแต่ละวันว่า จะทรงเสด็จโปรดบุคคลใด โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ ถ้าบุคคลนั้นสามารถที่จะฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้ว สามารถบรรลุธรรมได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ทรงเสด็จไปโปรดโดยทันที และถ้าบุคคลนั้นยังเป็นบุคคลสำคัญ ๆ เป็นที่รู้จัก หรือเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่ชาวบ้านชาวเมืองให้ความเคารพนับถือบูชากันมาก เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ เป็นต้น ก็ยิ่งจะเป็นผลดีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ขยายกว้างออกไปได้ เพราะบุคคลเหล่านั้นสามารถที่จะชักนำให้บรรดาชาวบ้านหรือลูกศิษย์ของเขาหันมาคล้อยตามได้ และจะทรงพิจารณาต่อไปว่า บุคคลนั้น มีอุปนิสัย มีปัญญา ระดับไหน ควรจะแสดงธรรมอะไร และควรแสดงธรรมในระดับไหนจึงจะทำให้เขาเหล่านั้นเข้าใจธรรมของพระองค์ได้ เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้เกิดวิชชา คือความรู้จริง รู้แจ้งในธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดง คลายจากมิจาภิภูมิมิเป็นสัมมาทิฐิ ดังเช่น บรรดาพราหมณ์เจ้าลัทธิทั้งหลาย เป็นต้น การแสดงธรรมของพระพุทธองค์นั้น พระพุทธองค์จะทรงเลือกหลักธรรมให้เหมาะแก่บุคคล 3 ระดับ คือ

2.1 ธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปผู้ที่ไม่มีพื้นฐานทางธรรมมาก่อนเลย พระพุทธองค์ก็จะทรงแสดงธรรมที่ง่าย ๆ บุคคลทั่วไปฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ เช่น อนุปุพพิกถา และธรรมกถา

2.2 ธรรมสำหรับบุคคลผู้ที่มีพื้นฐานทางธรรมมาบ้าง พระพุทธองค์ก็จะทรงแสดงธรรมที่สูงขึ้นมาจากบุคคลกลุ่มแรก และเมื่อได้ฟังแล้วสามารถเข้าใจได้โดยง่าย เช่น ในคราวที่ทรงแสดง นิทกัณฐสูตร อันว่าด้วยเรื่องการฝังขุมทรัพย์ แก่พ่อค้าผู้ใจบุญผู้หนึ่งในเมืองสาวัตถี

2.3 ธรรมสำหรับบุคคลผู้ที่มีพื้นฐานทางธรรมแล้ว พระพุทธองค์ก็จะทรงแสดงธรรมที่ตรงกับอุปนิสัยของบุคคลผู้

นั้นทันที ดังเช่น มหาราหู โลวาทสูตร ที่ทรงตรัสแสดงแก่พระราหุล เพราะพระพุทธองค์ทรงทราบด้วยวาระจิตว่า ถ้าพระพุทธองค์แสดงธรรมเรื่องนี้ให้พระราหุลฟังแล้ว จิตของท่านพระราหุลก็หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง บรรลุอรหัตผลได้

เพราะทรงทราบความต้องการของบุคคลนั้น ๆ ว่า ต้องการฟังสิ่งใด เมื่อทรงแสดงแล้ว จึงทำให้บุคคลเหล่านั้นสามารถยกระดับจิตใจของเขาได้ อย่างน้อยที่สุดก็เป็นสัมมาทิฐิ และอย่างประเสริฐสุดก็บรรลุพระอรหัตตสันโดชน์หนึ่ง ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การบำเพ็ญพุทธกิจในการเผยแพร่ในเมืองสาวัตถีของพระพุทธองค์ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ตามวัตถุประสงค์ที่ทรงตั้งไว้ตั้งแต่ปฐมกาลแห่งการเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานตั้งมั่นและหยั่งรากลึกกลงแล้วในเมืองสาวัตถีนี้เอง

3. สรุปผลพุทธกิจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี

พุทธกิจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถีนั้น เป็นตัวอย่างและแบบแผนอันดีงามที่พระสงฆ์สาวกในสมัยนั้นได้น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตามในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธองค์ในเมืองสาวัตถี รวมถึงเมืองอื่น ๆ ด้วย การดำเนินรอยตามพุทธกิจของพระพุทธเจ้านี้จะเป็นแบบอย่างให้กับพุทธบริษัททั้งหลายที่ได้ศึกษา จะได้ช่วยกันนำแบบอย่างนี้ไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้ได้เกิดศรัทธาความเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลายมากขึ้น แม้พระสงฆ์สาวกในยุคปัจจุบันก็ยังคงประพฤติปฏิบัติกิจของสงฆ์ตามรอยแห่งองค์พระบรมศาสดา มุ่งเผยแผ่หลักธรรมคำสอนตามวิธีการที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้เป็นแนวทางให้ศึกษาและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังและสถานการณ์ มีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมัสสวณะ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน กล่าวคือ วิธีการสอนแบบองค์แห่งเทศนาธรรม หรือ องค์แห่งธรรมกถีก เป็นวิธีการสอนแบบที่พระพุทธองค์ทรงใช้อยู่เป็นประจำสำหรับบุคคลทั่วไป มี 5 ขั้นตอนคือ อนุปุพพิกถา คือ ทรงแสดงธรรมไปโดยลำดับ ไม่ตัดลัดให้สับสนหรือขาดความ โดยเรียงลำดับจากข้อธรรมที่ง่ายไปหาข้อธรรม ที่ลึกซึ้งขึ้นตามลำดับ ปริยายทสสวัก คือ ทรงชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้ผู้ฟังเข้าใจ อุทฺยต ปฏิจจ คือ ทรงแสดงธรรม

ด้วยความเมตตา ตั้งจิตปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังทั้งด้านในความรู้ ความเข้าใจและด้านการปฏิบัติ น อามิสฺสโร คือ ไม่ทรงแสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภหรืออามิสสินจ้าง และ อดตานญฺปนฺนญจ อนุปฺพหจฺจ คือ ไม่ทรงแสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น ส่วนบุคคลที่มีพื้นฐานทางธรรมมาบ้าง หรือได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว ก็ทรงสอนตามภูมิสติปัญญาของเขาเหล่านั้น จะเห็นได้ว่าพุทธกิจการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าในเมืองสาวัตถีนั้น ทรงใช้พุทธวิธี ในการเผยแผ่ได้อย่างมีระบบ มีผลสัมฤทธิ์ เพราะทรงมีการวางแผนบริหารจัดการได้อย่างครอบคลุมมีประสิทธิภาพ ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถประดิษฐานได้อย่างมั่นคงถาวรมาได้จนถึงปัจจุบันนี้

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีมงคลเมธี, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย และขอขอบพระคุณ พระครูวิศิษฐ์ธรรมวงศ์, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ท่านพระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ดร. พระอาจารย์ผู้ดูแลบัณฑิตวิทยาลัยที่ให้คำแนะนำแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูล ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสำเร็จลงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] Mahamakut Buddhist College Foundation. (1982). **Buddhist Scriptures and Commentary, Thai Language, book. 91** (Wi. M. 6/7/29). Bangkok : Mahamakut Buddhist College.
- [2] Mahamakut Buddhist College Foundation. (1982). **Buddhist Scriptures and Commentary, Thai Language, Book91.** (Wi. M. 6/7/32).Bangkok:Mahamakut Buddhist College.
- [3] Songvit Kaeosri. (2007). **An Analytical Study of the Buddha's Strategy in the Propagation of Buddhism.** Thesis Submitted in Partial Fulfillment of The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Bangkok, Thailand: